

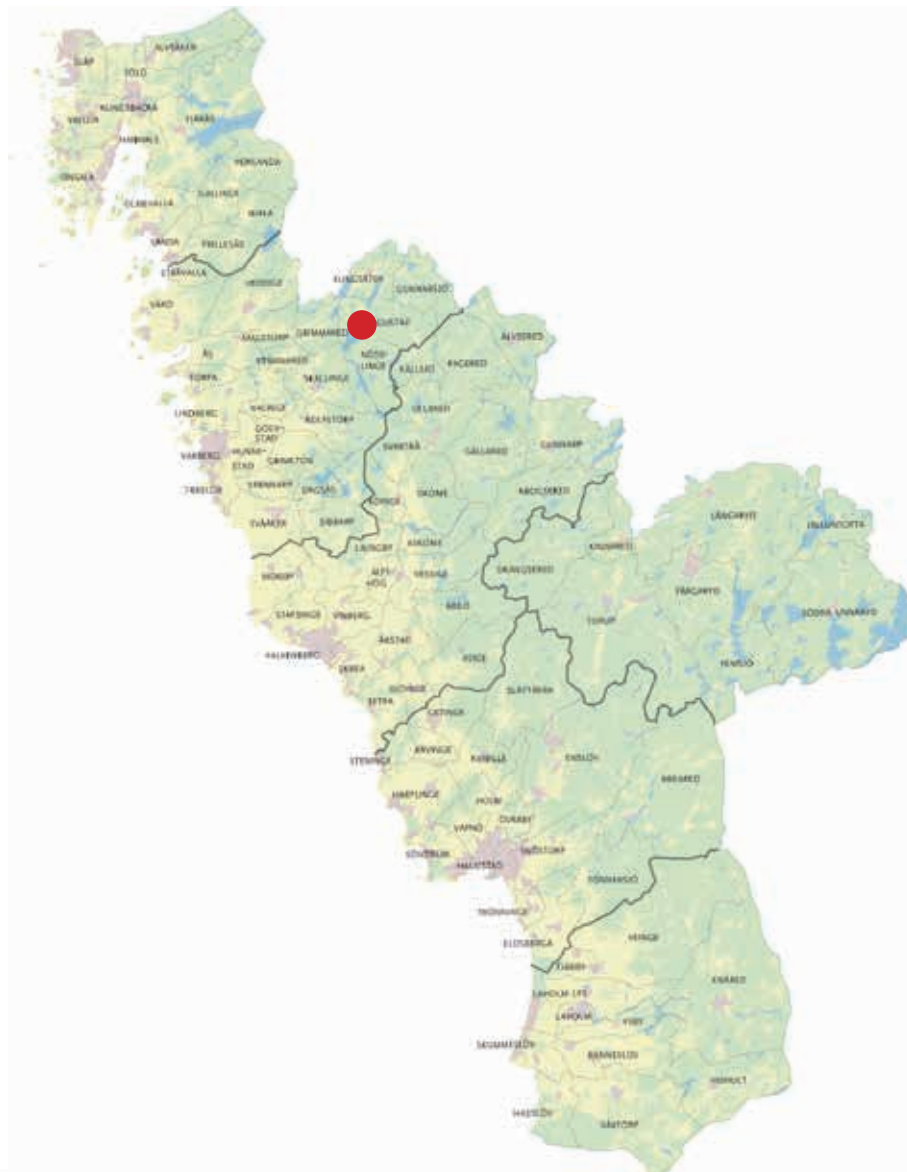
Stina Tegnhed

Schaktningsövervakning i samband med schaktning för dränering och dagvattenavledning invid Karl Gustav kyrka

Halland, Varbergs kommun, Karl Gustav socken, Karl Gustav kyrka och kyrkogård

Förundersökningen utförd 2016

Hallands Länsmuseum, Kulturmiljö Halland

Uppdragsverksamheten, Halmstad 2016.

Arkeologisk förundersökning 2016.

Framsida: Karl Gustav kyrka och kyrkogård mot SV Fotonr: 2016-60-13. Foto: Stina Tegnhed.

Foto: Stina Tegnhed

Layout: A. Andersson.

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet.

Ärende nr ms2006/02316.

Innehåll

Sammanfattning	5
Bakgrund	5
Syfte och metod	5
Karl gustav kyrka, kort historik	6
Resultat	6
<i>Schakt norr om kyrkan</i>	6
<i>Schakt för stenkista ca 4 meter öster om kyrkan</i>	7
Återkoppling till frågeställningar	10
Åtgärdsförslag	10
Tekniska och administrativa uppgifter	11
Referenser	11

Figur 1. Fastighetskarta med Karl Gustav kyrka inringad. Skala 1:10 000.

SAMMANFATTNING

Veddige-Kungsäters församling har utfört schaktning för dränering och dagvattenavledning på norra samt östra sidan av Karl-Gustav kyrka och med anledning av detta utförde Kulturmiljö Halland en arkeologisk förundersökning i formen av en schaktningsövervakning. I schaktet som löpte längs kyrkans norrsida och östra sida syntes stora grundstenar, som var placerade som en sockel, ca 0,6 meter ut från kyrkväggen. Dessa härstammar högst troligen från den äldre medeltida förlagan till Karl-Gustav kyrka, men ingen av dem kunde bedömas ligga i ursprungligt läge utan till det djup som schaktet grävdes (0,3 meter under dagens marknivå) bedömdes de ligga i äldre raseringsmassor som använts som utfyllnad. Vid schaktning för stenkista cirka 4 meter sydöst om kyrkan påträffades nedgrävningar för gravar av okänd ålder. Från 0,5 meters djup under dagens marknivå påträffades skelettdelar vilka låg omrörda och ej i ursprungligt läge. I botten av schaktet, som grävdes ned till 1,4 meter under dagens marknivå, påträffades två nedgrävningar för gravar i öst-västlig riktning. Det som återstod av dem syntes som bruna mörkfärgningar med skelettdelar i den ljusgula svagt siltiga sanden. Gravarna mättes in och de var belägna på en höjd av 64,9 m ö h. och 64,35 m ö h. Kulturmiljö Halland förordar inga ytterligare antikvariska insatser i ärendet.

BAKGRUND

För att komma till bukt med otillräcklig avrinning av regnvatten vid Karl-Gustav kyrka, Karl Gustav socken i Varbergs kommun planerade Veddige-Kungsäters församling att lägga ny dränering och dagvattenavledning på norra samt nordöstra sidan. Då schaktningen kunde komma att beröra äldre bebyggelsefaser av kyrkan samt eventuellt medeltida gravar utförde Kulturmiljö Halland en arkeologisk förundersökning i formen av en schaktningsövervakning vid grävningen av brunnar och förläggning av rör. Schaktningsövervakningen utfördes den 25 och 26 oktober 2016.

SYFTE OCH METOD

I förfrågningsunderlaget från Länsstyrelsen står beskrivet att syftet med den antikvariska insatsen är att med ett vetenskapligt arbetssätt dokumentera fornlämningen.

Den övergripande målsättningen består av att utifrån rådande kunskap fastställa och beskriva påträffade arkeologiska lämningars karaktär, tidsställning, omfattning, sammansättning, komplexitet och bevarandestatus. Resultatet ska kunna ligga till grund dels för länsstyrelsens bedömning av behovet av ytterligare beslut, dels för exploatörens vidare planering.

Förundersökningen hade följande huvudinriktningar:

- Fastställa om det finns spår av konstruktioner från den medeltida kyrkan eller om det finns bevarade kulturlager till exempel byggnationslager från uppförandet av kyrkan eller spår av aktivitet från äldre perioder.
- Fastställa eventuella medeltida gravars utbredning och intensitet på kyrkogården.

Förundersökningen genomfördes som en schaktningsövervakning i samband med att schakten grävdes för dränering och dagvattenavledning på norrsidan och östra sidan av kyrkan (Figur 2). Schaktningen utfördes genom att grusgång och underliggande jordmassor skiktvis avlägsnades med hjälp av en liten bandgående grävmaskin och handgrävning med spade. Schakten dokumenterades med GPS och fotografering med digitalkamera. Inmätningarna är dokumenterade digitalt inom ramen för Intrasis Version 2.2 i projekt KarlGustav201678. Vidare digital bearbetning har sedan utförts i Intrasis analysis och ArcGis.

KARL-GUSTAV KYRKA, kort historik

Karl Gustav kyrka är vackert belägen på en höjd strax norr om sjön Mäsen i Karl Gustav samhälle, i de inre nordöstra delarna av Varbergs kommun. Socknen utgörs av en kuperad skogsbygd med mellanliggande odlade dalgångar och är rik på sjöar.

Karl Gustavs nuvarande kyrka stod klar 1828. Föregångaren ska även den ha varit bygd i gråsten och varit belägen på samma plats som den nuvarande. Kyrkan är uppförd i nyklassicistisk stil och kyrkans utformning var oförändrad till 1967 då en sakristia samt ett rum för söndagsskolan inreddes under läktaren. Då byggdes även bårhuset på kyrkogården (Osbeck 1973). Från den medeltida kyrkan är dopfunten bevarad, vilken utgör kyrkans äldsta inventarium. Dopfunten är av granit och består av två delar. Cuppan är cylindrisk och tung med buktande undersida. Dopfunten tillhör Källsjögruppen och dateras till 1200-talet (Lindén-Nilsson 2013:44). Någon plan eller närmare beskrivning av den medeltida kyrkans utseende har ej kunnat återfinnas vid sökning i Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister eller Kulturmiljö Hallands sockenarkiv.

RESULTAT

Schakt norr om kyrkan

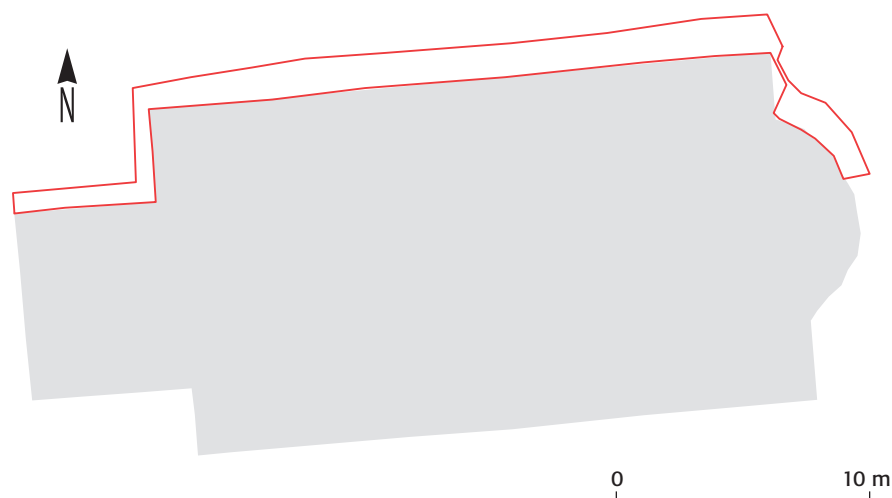
Schaktet som grävdes för dränering och dagvattenavledning löpte från västra änden av västtornet, längs hela kyrkans norrsida och avslutades vid mittersta delen av den utskjutande absiden i öster (Figur 3–5). Schaktet längs västtornet var endast 0,6 meter brett och det ökades till cirka det dubbla längs norrväggen av långhuset till att vara mellan 1,10–1,25 meter brett. Schaktet som totalt var cirka 41 meter långt grävdes till ett djup av 0,3 meter under dagens marknivå.

Redan vid första grävskopetaget vid västtornet upptäcktes en stor sten, belägen endast cirka 0,15 meter under dagens marknivå. Den första tanken var att stenen kunde utgöra resterna efter den äldre medeltida kyrkan, vars ursprungliga placering ej är belagd. Dock blev det uppenbart vid den fortsatta schaktningen vid stora stenar låg placerade som en utskjutande sockel till hela kyrkbyggnaden, både längs hela norrsidan och längs den östra delen av kyrkan. Stenarna sticker ut mellan 0,5–0,6 meter från kyrkväggen. Stenarna härstammar högst troligen från den äldre medeltida förlagan till Karl-Gustav kyrka, men ingen av dem kunde konstateras ligga i ursprungligt läge utan till det djup som schaktet grävdes bedömdes de ligga i äldre raseringsmassor som använts som utfyllnadsmassor vid anläggandet av den nya kyrkan. Raseringsmassorna utgjordes av jordblandad sand med inslag av tegelkross, småsten och kalkbruk. På grund av de stora stenarnas placering strax under dagens marknivå längs med hela kyrkbyggnaden, togs beslutet av entreprenör och församling att de skulle ligga kvar och schaktet där dränerings- och avvattningsrör skulle ligga grävdes ner till erforderligt djup precis norr om stenarna.

Schakt för stenkista ca 4 meter öster om kyrkan

Vid schaktning för stenkista cirka 4 meter sydöst om den rundade absiden i kyrkans öst del påträffades nedgrävningar för gravar av okänd ålder. Från 0,5 meters djup under dagens marknivå påträffades skelettdelar vilka låg omrörda och ej i ursprungligt läge. I botten av schaktet, som grävdes ned till 1,4 meter under dagens marknivå, påträffades två nedgrävningar för gravar i öst-västlig riktning (Figur 6). Det som återstod av dem syntes som bruna mörkfärgningar av humös sand med skelettdelar i den ljusgula svagt siltiga sanden (sterilen). Gravarna mättes in och de var belägna på höjd av 64,9 m ö h och 64,35 m ö h. Schaktet mätte 2,3 meter i östvästlig riktning och 2,85 meter i nordsydlig riktning. Dagens marknivå är belägen 65,75 m ö h vid schaktet.

Figur 2. Undersökningsschaktens (rödmarkerade) placering vid Karl-Gustav kyrka. Nedgrävningarna för gravar (blåmarkerade) i schaktet för stenkista. Skala 1: 300.

Figur 3. Schaktet norr om kyrkan mot Ö.
Fotonr: 2016-60-4 Foto: Stina Tegnhed.

Figur 4. Schaktet norr om kyrkan mot V.
Fotonr: 2016-60-3 Foto: Stina Tegnhed.

Figur 5. Östligaste änden av schaktet norr om kyrkan. Schaktet längs östra absiden syns i bakgrunden. Mot SO.
Fotonr: 2016-60-8 Foto: Stina Tegnhed.

Figur 6. Schakt för stenkista. Nedgrävningar för gravar i botten av schaktet på 1,4 meters djup. Mot Ö.
Fotonr: 2016-60-16 Foto: Stina Tegnhed.

ÅTERKOPPLING TILL FRÅGESTÄLLNINGAR

1. *Fastställa om det finns spår av konstruktioner från den medeltida kyrkan eller om det finns bevarade kulturlager till exempel byggnationslager från uppförandet av kyrkan eller spår av aktivitet från äldre perioder.*

I schaktet norr om kyrkan påträffades stora stenar som bildar en utskjutande sockel av sten till den nuvarande kyrkan. Dessa stenar härrör troligen från den äldre medeltida kyrkan, men ingen av dem bedömdes ligga i ursprungligt läge.

2. *Fastställa eventuella medeltida gravars utbredning och intensitet på kyrkogården.*

I schaktet som grävdes för stenkista på kyrkogården, cirka 4 meter från den östra änden av kyrkan påträffades skelettdelar från cirka 0,5 meters djup under dagens marknivå. I botten av schaktet, som grävdes ned till 1,4 meter under dagens marknivå, påträffades två nedgrävningar för gravar i öst-västlig riktning. Åldern på dessa gravar är okänd, dock var de troligen av betydande ålder då det enda som återstod av dem syntes som bruna mörkfärgningar av brun humös sand med skelettdelar i den ljusgula svagt siltiga sanden som utgjorde sterilen.

ÅTGÄRDSFÖRSLAG

Kulturmiljö Halland föreslår inga ytterligare antikvariska insatser i ärendet.

Schaktning i kyrkobyggnaden och på kyrkogården bör även fortsättningsvis övervakas eller förundersökas, beroende på schaktens storlek, djup och placering.

TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Länsstyrelsens dnr: 431-1668-16

Eget dnr: 2016-78

Uppdragsgivare: Veddige-Kungsäters församling

Utförandetid: 2016-10-25 – 2016-10-26

Personal: Stina Tegnhed

Fastighet: Karl Gustav kyrka och kyrkogård

RAÄ nummer: -

Höjdsystem: RH 2000

Koordinatsystem: SWEREF 99 TM

Undersökt yta: 41 löpmeter schakt längs kyrkbyggnaden, 6 m² schakt för stenkista

Dokumentation: Samtliga schakt och anläggningar är dokumenterade digitalt inom ramen för Intrasis Version 2.2. Intrasis projektnr KarlGustav201678. Allt arkivmaterial förvaras i Kulturmiljö Hallands arkiv, Halmstad.
Fotonummer 2016-60-1-17

Fynd: Inga fynd har samlats in

REFERENSER

Lindén Nilsson, I. 2013. *Medeltida konstarv i Hallands kyrkor*. Halmstad

Osbeck, S. 1973. *Karl Gustavs kyrka Informationsskrift. Uppgifterna är sammanställda år 1973 av kyrkoherde Sigvard Osbeck*

KULTURMILJÖ
HALLAND

Postadress: Bastionsgatan 3 | 302 43 Halmstad | Tel: 035-19 26 00
E-post: kansli@kulturmiljohalland.se | Hemsida: www.kulturmiljohalland.se

